

УДК 37.035.6:373.3:364-322

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2026.358188>

Інна Ящук, доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки та соціальної роботи
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4028-3327>

Василь Пачковський, здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти зі спеціальності А3 Початкова освіта
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-2486-0881>

Віталій Одреховський, здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти зі спеціальності А3 Початкова освіта
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-5062-3358>

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЧИННИК ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні волонтерської діяльності як чинника патріотичного виховання здобувачів початкової освіти та визначенні умов її ефективної реалізації в початковій школі. Показано, що волонтерство сприяє розвитку в молодших школярів емпатії, відповідальності, почуття спільності та готовності діяти на благо інших і своєї країни. Виховний потенціал волонтерства розкрито через поєднання діяльнісного, ціннісного, соціально-комунікативного та емоційно-рефлексивного підходів. Виокремлено основні напрями волонтерської активності й обґрунтовано організаційно-педагогічні умови її результативного впровадження в освітній процес.

Ключові слова: волонтерська діяльність; патріотичне виховання; початкова школа; здобувачі початкової освіти; молодші школярі; організаційно-педагогічні умови; виховний процес.

Табл. 1. Літ. 20.

Inna Yashchuk, Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor,
Professor of the Pedagogy and Social Work Department,
Khmelnyskiy Humanitarian-Pedagogical Academy
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4028-3327>

Vasyl Pachkovsky, Applicant of the Second (Master's)
Level of Higher Education, Specialty A3 Primary Education,
Khmelnyskiy Humanitarian and Pedagogical Academy
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-2486-0881>

Vitaliy Odrehovsky, Applicant of the Second (Master's)
Level of Higher Education, Specialty A3 Primary Education,
Khmelnyskiy Humanitarian and Pedagogical Academy
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-5062-3358>

VOLUNTEER ACTIVITY AS A FACTOR OF THE PATRIOTIC EDUCATION OF PRIMARY SCHOOL PUPILS

The article aims to theoretically substantiate volunteering as a factor in the patriotic education of primary school pupils and to systematize the organizational and pedagogical conditions for its effective implementation in primary school. It is shown that under current conditions, volunteering has considerable educational potential, as it fosters empathy, responsibility, a sense of belonging, and a willingness to help others and act for the benefit of one's country. In primary school, volunteering is defined as a voluntary, unpaid, socially beneficial activity carried out by children in an age-appropriate way under pedagogical guidance. Patriotic education is understood as a purposeful process of fostering love for one's homeland, respect for its history, culture, and symbols, and readiness for responsible civic behaviour. The article demonstrates that the educational impact of volunteering is explained by the combination of activity-based, value-based, socio-communicative, and emotional-reflective approaches. The main areas of volunteer activity in primary school are identified as social, patriotic-supportive, cultural-historical, environmental, civic, and school-based, and information-creative. The organizational and pedagogical conditions for effective implementation are substantiated, including age appropriateness, psychological safety, systematic organization, integration into the educational process, pedagogical support, reflection, and cooperation among school, family, and community. It is concluded that under these conditions, volunteering is an effective means of patriotic education for primary school children. The scientific novelty of the article lies in generalizing approaches to explaining the educational impact of volunteering, classifying its main

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЧИННИК ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

areas in primary school, and identifying the conditions for its effective implementation. The practical significance lies in the possibility of using these provisions in planning volunteer activities at school.

Keywords: *volunteer activity; patriotic education; primary school; primary education learners; younger schoolchildren; organizational and pedagogical conditions; educational process.*

Постановка проблеми дослідження. На сучасному етапі розвитку України патріотичне виховання набуває особливої ваги, оскільки пов'язане з формуванням національної свідомості, громадянської відповідальності та стійкості молодого покоління в умовах війни, інформаційних загроз і суспільних змін. Особливо значення ця проблема набуває в початковій школі, адже саме в молодшому шкільному віці закладаються базові цінності, емоційне ставлення до Батьківщини, уявлення про спільноту, взаємодопомогу та обов'язок. Відповідно до Державного стандарту початкової освіти та положень Концепції "Нова українська школа", виховний процес має бути пов'язаний із реальним життям і соціально значущою діяльністю. У цьому контексті волонтерство має вагомий виховний потенціал, оскільки сприяє розвитку емпатії, відповідальності, співпраці та практичному засвоєнню громадянських і патріотичних цінностей. Водночас методичне забезпечення залучення молодших школярів до волонтерської діяльності поки що недостатньо розроблене, що ускладнює її системне впровадження та створює ризик формального підходу. Проблему посилює й те, що чинна нормативна база окреслює загальні засади волонтерської діяльності, проте не дає чітких вікових орієнтирів для роботи з дітьми 6–10 років. Крім того, у наукових працях більше уваги приділено підліткам і молоді, тоді як молодший шкільний вік досліджено недостатньо. За сучасних соціально-психологічних викликів волонтерська діяльність, організована з урахуванням вікових особливостей дітей, може стати важливим засобом патріотичного виховання, соціальної підтримки та формування відчуття власної значущості. Це зумовлює потребу в теоретичному обґрунтуванні й методичному опрацюванні волонтерства як чинника патріотичного виховання здобувачів початкової освіти.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. У сучасній педагогічній науці проблеми національно-патріотичного виховання розглядаються як у загальнотеоретичному, так і в прикладному аспектах. Колективна монографія "Національно-патріотичне виховання: від минулого до сьогодення" узагальнює історичні, ціннісні та педагогічні засади цього напрямку виховної роботи, що дає змогу розглядати патріотичне виховання як важливий складник сучасного освітнього процесу [10]. У близькому напрямі виконано дослідження, у якому патріотичне виховання осмислено як складову національної ідентичності та громадянської компетентності, з

акцентом на його ролі у формуванні ціннісних орієнтацій особистості [9, 1084–1103]. Актуалізацію змісту й методів патріотичного виховання в умовах воєнного стану розкрито в праці В. Зеленого, В. Кавун, Т. Мотузенко, де показано вплив сучасних суспільних викликів на виховну діяльність із молоддю [4, 1664–1684].

Окрему групу становлять дослідження, присвячені патріотичному вихованню в початковій школі. Зокрема, С. Волошин обґрунтовує можливості музейної педагогіки як засобу патріотичного виховання учнів початкової школи, що є важливим для розуміння вікових особливостей формування патріотичних почуттів у молодшому шкільному віці [2]. Сучасні тенденції національно-патріотичного виховання молодших школярів у контексті Концепції "Нова українська школа" проаналізовано в статті К. Лісовської, де увагу зосереджено на оновленні змісту й підходів до виховної роботи в початковій освіті [8, 111–118]. Разом із цим безпосередньо участь молодших школярів у волонтерській діяльності розглянуто у праці І. Козубовської та Р. Козубовського, що є особливо важливим для нашої теми, оскільки саме ця публікація виводить проблему волонтерства в площину початкової школи [6, 71–74].

Питання волонтерської діяльності в освітньому середовищі частіше висвітлюються на матеріалі старших здобувачів освіти. Так, досвід волонтерської діяльності в умовах воєнного стану подано у І. Шоробури на прикладі педагогічного закладу вищої освіти, що дає змогу простежити організаційні та ціннісні можливості волонтерства [15, 253–256]. Волонтерство як засіб формування національної свідомості студентів розглянуто й у праці Л. Пацалюк, де підкреслено його значення для розвитку громадянської відповідальності та суспільної активності [12, 29–32]. У системному ключі національно-патріотичне й громадянське виховання здобувачів вищої освіти в умовах воєнного стану аналізують Л. Зеленська та І. Чернікова, пропонуючи дієві практики організації виховної роботи [5].

Помітне місце в сучасних дослідженнях посідають праці, присвячені засобам і технологіям патріотичного виховання. Зокрема, цифрові технології як інструмент національно-патріотичного виховання учнівської молоді в умовах воєнного стану розглядають А. Добридень та І. Купіна, звертаючи увагу на нові можливості виховного впливу в цифровому середовищі [3, 868–876]. Подібний напрям представлено і в дослідженні О. Кравченко та І. Резніченко, де йдеться про використання цифрових

технологій у національно-патріотичному вихованні студентської молоді в дистанційному освітньому середовищі [7, 60–70]. Дотичними до цього напрямку є праці, присвячені цифровій підготовці майбутніх педагогів, формуванню їхньої цифрової компетентності та використанню сучасних освітніх технологій у професійній підготовці, що створює важливе підґрунтя для впровадження цифрових засобів і у виховну практику початкової школи [1; 14]. Методичний вимір проблеми відображено в навчально-методичному посібнику за редакцією Л. Канішевської та ін., у якому систематизовано організаційно-педагогічні умови та технології забезпечення єдності фізичного і військово-патріотичного виховання учнів закладів загальної середньої освіти [11], а також у посібнику за редакцією І. Беха та ін., де висвітлено питання формування національної солідарності учнівської і студентської молоді в умовах війни та повоєнного часу [13].

Дотичними до теми є й дослідження культурно-історичного напрямку. Вони порушують питання культурної пам'яті, спадщини, просторової ідентичності, ролі віртуальної реальності в освітньому опрацюванні спадщини, а також використання музейного простору в навчанні [16; 17; 18; 19; 20]. Ці праці не стосуються безпосередньо волонтерської діяльності молодших школярів, проте вони розширюють теоретичне поле дослідження, оскільки показують значення культурної пам'яті, ідентичності та освітнього середовища для формування ціннісних орієнтацій.

Отже, аналіз джерел показує, що в науковому полі достатньо активно розробляються питання національно-патріотичного виховання, цифрових засобів виховної роботи, методичних основ патріотичного виховання в умовах війни, а також волонтерської діяльності в освітньому середовищі. Водночас праць, у яких волонтерська діяльність розглядається саме як чинник патріотичного виховання здобувачів початкової освіти, небагато. Ще менш розробленими залишаються питання вікової адаптації волонтерських практик для дітей молодшого шкільного віку, визначення педагогічних умов їх упровадження та обґрунтування їхнього виховного потенціалу в сучасних умовах.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати волонтерську діяльність як чинник патріотичного виховання здобувачів початкової освіти та систематизувати організаційно-педагогічні умови її результативної реалізації в початковій школі. **Цілями дослідження** є: 1) уточнити основні дефініції дослідження: “волонтерська діяльність”, “патріотичне виховання” у контексті початкової школи та узгодити її з нормативними орієнтирами сучасної освіти; 2) систематизувати наукові підходи до пояснення механізмів впливу волонтерства на формування цінностей і громадянських якостей молодших шко-

лярів; 3) описати та класифікувати форми й напрями волонтерської активності в початковій школі як педагогічні практики; 4) обґрунтувати комплекс організаційно-педагогічних умов ефективного впровадження волонтерства у початковій школі ЗЗСО. **Методологічними основами дослідження** визначено *підходи: системний*, що дає змогу розглядати волонтерську діяльність як складник цілісного виховного процесу початкової школи; *аксіологічний*, відповідно до якого увага зосереджується на формуванні цінностей, ставлень і смислів, пов'язаних із патріотичним вихованням; *діяльнісний*, який уможливує осмислення волонтерства як практики соціально значущої участі дитини; *компетентнісний*, що орієнтує дослідження на формування громадянських, соціальних і морально-етичних якостей молодших школярів; *особистісно орієнтований і віковий підходи*, які враховують психологічні та педагогічні особливості здобувачів початкової освіти. **Методи дослідження: аналіз і синтез** наукових, педагогічних та нормативних джерел, для уточнення дефініцій, з'ясування стану розробленості проблеми та узгодження її з сучасними освітніми орієнтирами; *термінологічний і поняттєво-структурний аналіз* для уточнення змісту понять “волонтерська діяльність” і “патріотичне виховання” у контексті початкової школи; *порівняльно-логічний аналіз*, для зіставлення наукових підходів до пояснення виховного потенціалу волонтерства; *узагальнення, систематизація та класифікація*, для впорядкування форм, напрямів і практик волонтерської активності в початковій школі; *педагогічне моделювання*, для обґрунтування комплексу організаційно-педагогічних умов ефективного впровадження волонтерської діяльності у виховний процес початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Теоретичне осмислення волонтерської діяльності як чинника патріотичного виховання здобувачів початкової освіти передусім вимагає уточнення базових понять дослідження з огляду на вікові особливості молодших школярів і нормативні засади сучасної української освіти. У межах цієї статті волонтерську діяльність розглядаємо як організовану, добровільну та безоплатну суспільно корисну активність дітей 6–10 років, спрямовану на допомогу людям, турботу про довкілля, збереження культурної спадщини та підтримку України, яка відбувається під педагогічним керівництвом і відповідає пізнавальним, емоційним і фізичним можливостям дитини молодшого шкільного віку [6, 72]. Таке розуміння відповідає положенням Закону України “Про волонтерську діяльність” і водночас узгоджується з Державним стандартом початкової освіти, який орієнтує освітній процес на зв'язок навчання з реальним життям.

Патріотичне виховання в початковій школі тлумачимо як цілеспрямований і послідовний процес

формування в молодших школярів любові до Батьківщини, шанобливого ставлення до її історії, культури та державних символів, а також готовності діяти відповідально для її добра через поєднання навчальної, виховної та соціально значущої діяльності [9, 1087]. У цьому контексті волонтерство постає дієвим засобом утілення патріотичного виховання, оскільки переводить цінності зі сфери загальних уявлень у площину конкретних учинків, доступних дитині. Як підкреслює С. Волошин, саме в діяльності молодший школяр засвоює соціальні норми й ціннісні орієнтири значно глибше, ніж через словесні настанови [2, 84].

Вплив волонтерської діяльності на патріотичне становлення молодшого школяра пояснюється сукупністю взаємопов'язаних психолого-педагогічних чинників. Насамперед ідеться про емоційне залучення: через співпереживання, підтримку військових і допомогу внутрішньо переміщеним особам у дітей розвиваються емпатія та відчуття належності до спільноти [12, 30]. Важливим є й діяльнісний чинник, адже участь у зборах допомоги, виготовленні листівок для захисників, догляді за пам'ятними місцями дає змогу дитині пережити патріотизм як власний досвід, а не як абстрактне поняття [6, 73]. Значущу роль відіграє і соціальна взаємодія, оскільки спільна волонтерська праця в класі, школі чи громаді сприяє розвитку вмінь співпрацювати, відповідально діяти та брати на себе посильну ініціативу [11, 34]. Окреме значення має рефлексивне осмислення, бо обговорення результатів волонтерських справ допомагає дітям глибше усвідомити громадянські й патріотичні цінності [2, 112].

Розглянемо, яким саме чином волонтерство впливає на формування цінностей і громадянських якостей молодших школярів. У наукових працях цей вплив пояснюють через кілька взаємопов'язаних підходів, які дають змогу побачити волонтерську діяльність не як разову допомогу, а як педагогічно значущу практику.

Передусім простежується діяльнісний підхід, за яким цінності формуються не стільки через пояснення, скільки через особисту участь дитини в суспільно корисних справах. Саме включення молодших школярів у посильну допомогу іншим, спільні добродійні ініціативи, турботу про пам'ятні місця або довкілля створює умови для переживання патріотизму як власного досвіду, а не абстрактного уявлення [2; 6]. У цьому разі волонтерство виступає засобом практичного засвоєння таких якостей, як відповідальність, доброзичливість, готовність діяти на користь спільноти.

Водночас важливим є аксіологічний підхід, у межах якого волонтерство розглядається як спосіб утвердження цінностей любові до Батьківщини, поваги до людей, солідарності та громадянської причетності. Через участь у справах, що мають

суспільне значення, дитина поступово співвідносить власні вчинки з моральними нормами й колективними цінностями, а це посилює виховний ефект патріотичної роботи [9; 13].

Окремо в наукових розвідках простежується соціально-комунікативний підхід. Його суть полягає в тому, що волонтерська діяльність, організована в класі, школі чи громаді, сприяє розвитку співпраці, взаємодопомоги, почуття належності до спільноти та первинних громадянських умінь. У спільній діяльності молодші школярі вчаться погоджувати дії, брати участь у спільній справі, дотримуватися правил і бачити значення власного внеску для інших [8; 11]. Не менш значущим є емоційно-рефлексивний підхід, відповідно до якого волонтерство впливає на дитину через співпереживання, емоційне залучення й подальше осмислення власних учинків. Допомога тим, хто її потребує, викликає в молодших школярів емпатію, почуття причетності та людської солідарності, а обговорення результатів таких справ закріплює ці переживання на рівні особистісних переконань [2; 12].

Отже, у науковій літературі механізми впливу волонтерства на молодших школярів пояснюються через поєднання діяльнісного, ціннісного, соціально-комунікативного та емоційно-рефлексивного підходів. Саме в сукупності вони дають змогу зрозуміти, чому волонтерська діяльність може бути дієвим чинником формування патріотичних цінностей і громадянських якостей у початковій школі.

Наукові праці засвідчують, що участь молодших школярів у волонтерській діяльності має бути посиленою, соціально зрозумілою, емоційно безпечною та педагогічно організованою [2; 6]. З урахуванням цього форми й напрями волонтерської активності в початковій школі можна класифікувати так (див. табл. 1).

Отже, форми волонтерської активності в початковій школі доцільно класифікувати за їхнім змістовим спрямуванням: соціальним, патріотично-підтримувальним, культурно-історичним, екологічним, громадсько-шкільним та інформаційно-творчим.

Така класифікація дає змогу побачити, що волонтерство в молодшому шкільному віці має реалізовуватися передусім через посилені, колективні й педагогічно керовані справи, які поєднують допомогу, емоційне залучення та виховний зміст. Конкретними прикладами таких практик можуть бути "виготовлення листівок для захисників України", "шкільний ярмарок на підтримку військових або дітей, які потребують допомоги", "збір книжок і канцтоварів для дітей із числа внутрішньо переміщених осіб", "догляд за пам'ятним куточком школи", "акція з озеленення шкільного подвір'я", "створення класної стіннівки до Дня волонтера або Дня Соборності України" тощо.

**ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЧИННИК ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ
ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

Таблиця 1

Напрями волонтерської активності молодших школярів та форми їх реалізації

Напрямок волонтерської активності	Характеристика	Форми в початковій школі
Соціальний	спрямований на підтримку людей, які потребують уваги, турботи або допомоги	виготовлення листівок і малюнків підтримки, збір канцтоварів, книжок, іграшок, участь у шкільних добродійних акціях
Патріотично-підтримувальний	пов'язаний із формуванням почуття причетності до життя країни, поваги до захисників і вдячності за їхню службу	листи й обереги для військових, участь у благодійних ярмарках, акціях подяки захисникам, тематичних шкільних ініціативах
Культурно-історичний	орієнтований на збереження пам'яті, повагу до історії, традицій і символів України	догляд за пам'ятними місцями разом із дорослими, участь у музейно-освітніх подіях, підготовка виставок, тематичних мініпроектів
Екологічний	пов'язаний із турботою про довкілля як виявом відповідального ставлення до рідного краю	прибирання території школи, висадження рослин, сортування відходів, екологічні акції, догляд за шкільним подвір'ям
Громадсько-шкільний	спрямований на допомогу шкільній спільноті та розвиток навичок спільної відповідальної дії	колективні корисні справи в класі, допомога в підготовці шкільних заходів, участь у справах для підтримки однокласників і шкільної громади
Інформаційно-творчий	передбачає створення простих інформаційних і творчих продуктів соціального змісту	виготовлення стіннівок, плакатів, тематичних аплікацій, цифрових листівок, участь у шкільних інформаційних кампаніях

[авторська розробка]

Після визначення форм і напрямів волонтерської активності доцільно окреслити педагогічні умови, за яких така діяльність справді матиме виховний результат у початковій школі. На нашу думку, ефективне впровадження волонтерства у ЗЗСО забезпечується сукупністю таких умов.

I педагогічною умовою є вікова відповідність і психологічна безпека волонтерської діяльності. Волонтерські діяльності мають відповідати віковим можливостям молодших школярів, бути зрозумілими за змістом, посильними за виконанням і емоційно безпечними. Дитина молодшого шкільного віку краще засвоює суспільно значущі цінності через конкретну, короткотривалу й наочно зрозумілу діяльність. Тому волонтерство в початковій школі слід будувати не на складних дорослих формах допомоги, а на доступних практиках: виготовленні листівок, участі в ярмарках, збиранні потрібних речей, екологічних акціях, догляді за шкільним простором. Важливо, щоб зміст такої діяльності не травмував дитину, не переважав її складними переживаннями й водночас давав відчуття причетності до доброї справи.

II педагогічною умовою є системність та інтеграція волонтерства у виховний й освітній процес. Волонтерська діяльність дає стійкий результат тоді, коли вона не зводиться до поодиноких акцій, а органічно входить у життя класу і школи. Її

доцільно поєднувати з тематикою уроків, виховних заходів, пам'ятних дат, шкільних проєктів і громадських ініціатив. За такої умови волонтерство стає не випадковим епізодом, а постійною практикою соціально корисної участі. Саме системність дає змогу поступово формувати в дітей відповідальність, стійкі ціннісні орієнтації, готовність діяти на користь інших і своєї країни.

III педагогічною умовою є педагогічний супровід та рефлексивне осмислення. У початковій школі волонтерська діяльність потребує чіткої організації з боку вчителя, оскільки дитина ще не може повною мірою самостійно планувати, оцінювати й осмислювати соціально значущу справу. Педагог має допомогти учням зрозуміти мету діяльності, розподілити прості ролі, підтримати позитивну взаємодію в групі та підвести дітей до усвідомлення, кому і навіщо вони допомагають. Обов'язковою складовою є коротке обговорення результатів: що вдалося, що відчували діти, чому ця справа важлива. Саме така рефлексія переводить зовнішню активність у внутрішню ціннісне переживання.

IV педагогічною умовою є партнерська взаємодія школи, сім'ї та громади. Ефективність волонтерства в початковій школі значно підвищується, коли до нього залучені не тільки учні й учитель, а й батьки, шкільна спільнота, місцева громада. Така взаємодія розширює виховний простір дитини й

показує, що допомога іншим є реальною нормою суспільного життя. Участь батьків важлива для емоційної підтримки дітей, організації безпечних умов і закріплення цінностей, які формуються у школі. Співпраця з громадою, волонтерськими осередками, культурними та соціальними установами дає змогу наповнити дитяче волонтерство реальним змістом і зробити його суспільно значущим.

Отже, результативне впровадження волонтерства у початковій школі можливе за умови вікової відповідності й психологічної безпеки діяльності, її системного включення в освітній процес, педагогічного супроводу з рефлексивним осмисленням та партнерської взаємодії школи, сім'ї і громади. Саме сукупність цих умов забезпечує перетворення волонтерства на дієвий чинник патріотичного виховання молодших школярів.

Висновки. У статті теоретично обґрунтовано волонтерську діяльність як чинник патріотичного виховання здобувачів початкової освіти. Показано, що в умовах сучасних суспільних викликів волонтерство має значний виховний потенціал, оскільки сприяє формуванню в молодших школярів емпатії, відповідальності, почуття причетності до спільноти, готовності діяти на користь інших і своєї країни. Волонтерську діяльність у контексті початкової школи визначено як організовану, добровільну, безоплатну й суспільно корисну активність дітей молодшого шкільного віку, що здійснюється під педагогічним керівництвом і відповідає їхнім віковим можливостям. Патріотичне виховання розглянуто як цілеспрямований процес формування в учнів любові до Батьківщини, поваги до історії, культури, державних символів і готовності до відповідальної соціальної дії. Систематизація наукових підходів дала змогу показати, що механізми впливу волонтерства на формування цінностей і громадянських якостей молодших школярів пояснюються через поєднання діяльнісного, аксіологічного, соціально-комунікативного та емоційно-рефлексивного підходів. Саме їх сукупність розкриває, яким чином участь дитини у посильних суспільно значущих справах переводить патріотичні цінності у площину особистого досвіду. У статті описано та класифіковано основні напрями волонтерської активності в початковій школі: соціальний, патріотично-підтримувальний, культурно-історичний, екологічний, громадсько-шкільний та інформаційно-творчий. Така класифікація дає змогу впорядкувати форми волонтерської роботи як педагогічні практики, доступні молодшим школярам. Обґрунтовано комплекс організаційно-педагогічних умов ефективного впровадження волонтерства у початковій школі: вікова відповідність і психологічна безпека діяльності, системність та інтеграція волонтерства в освітній процес, педагогічний супровід і рефлексивне осмислення, партнерська взаємодія школи,

сім'ї та громади. Зроблено висновок, що саме за таких умов волонтерська діяльність може виконувати функцію дієвого засобу патріотичного виховання молодших школярів. **Наукова новизна статті** полягає в систематизації наукових підходів до пояснення механізмів виховного впливу волонтерства на молодших школярів, запропоновано класифікацію напрямів і форм волонтерської активності в початковій школі, а також обґрунтовано комплекс організаційно-педагогічних умов її результативної реалізації. **Практичне значення статті** полягає в тому, що положення можуть бути використані вчителями початкових класів, педагогами-організаторами, класними керівниками, адміністрацією ЗЗСО під час планування та організації волонтерської діяльності молодших школярів. **Перспективи подальших розвідок** убачаємо у вивченні можливостей інтеграції волонтерських практик у зміст виховної роботи та взаємодії школи, сім'ї й громади в цьому процесі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брюховецька І., Захарова Г., Силенко Ю. Роль педагогічних технологій у професійній підготовці майбутніх фахівців в умовах цифрової трансформації освіти. *Проблеми освіти*. 2025. Вип. 2(103). С. 332–350. DOI: <https://doi.org/10.52256/2710-3986.2-103.2025.21>
2. Волошин С. В. Патріотичне виховання учнів початкової школи засобами музейної педагогіки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07/ СНУ ім. В. Даля. Київ, 2019. 269 с. URL: <https://dspace.snu.edu.ua/handle/123456789/1682> (дата звернення: 10.03.2026).
3. Добридень А.В., Купіна І.О. Цифрові технології як інструмент національно-патріотичного виховання учнівської молоді в умовах воєнного стану. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2025. Вип. 7 (37). С. 868–876. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-7\(37\)-868-876](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-7(37)-868-876)
4. Зелений В.І., Кавун В.М., Мотузенко Т.Є. Вплив воєнного стану на зміст і методи національно-патріотичного виховання молоді. *Вісник науки та освіти*. 2025. Вип. 10(40). С. 1664–1684. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-10\(40\)-1664-1684](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-10(40)-1664-1684)
5. Зеленська Л.Д., Чернікова І.В. Національно-патріотичне й громадянське виховання здобувачів вищої освіти в умовах воєнного стану: системний підхід і дієві практики. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2025. Вип. 14. DOI: <https://doi.org/10.31376/2410-0897-2025-1-57-55-61>
6. Козубовська І., Козубовський Р. Участь молодших школярів у волонтерській діяльності. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: "Педагогіка. Соціальна робота"*. 2019. Вип. 1(44). С. 71–74. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2019.44.71-74>
7. Кравченко О., Резніченко І. Національно-патріотичне виховання студентської молоді засобами цифрових технологій в умовах дистанційного освітнього середовища. *Наука і освіта*. 2022. Вип. 1. С. 60-70. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2022-1-9>
8. Лісовська К. Сучасні тенденції формування національно-патріотичного виховання у молодших школярів як вимога концепції "Нова українська школа". *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2024.

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЧИННИК ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Вип. 42(2). С. 111–118. DOI: <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2024.4214>

9. Мариківська Г.А., Будянська В.А. Патріотичне виховання як складова національної ідентичності та громадянської компетентності. *Перспективи та інновації науки*. 2026. Вип. 1(59). С. 1084–1103. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2026-1\(59\)-1084-1103](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2026-1(59)-1084-1103)

10. Національно-патріотичне виховання: від минулого до сьогодення: кол. моногр. І.А. Дзюбенко, А.В. Добридень, В.В. Макачук та ін.; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. Умань: Візаві, 2023. 260 с. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/123456789/16638> (дата звернення: 10.03.2026).

11. Організаційно-педагогічні умови та технології забезпечення єдності фізичного і військово-патріотичного виховання учнів закладів загальної середньої освіти: навчально-методичний посібник. / Л.В. Канишевська, К.О. Журба, С.В. Толочко, В.В. Рагозіна, М.В. Тимчик, Н.П. Касіч; за ред. Л.В. Канишевської. Івано-Франківськ: НАІР, 2025. 108 с.

12. Пацалюк Л. Волонтерська діяльність як засіб формування національної свідомості студентської молоді. *Матеріали IV Міжнародної наукової конференції “Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки”*, 18-19 квітня 2024 року. 2024. С. 29–32. URL: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/44827> (дата звернення: 10.03.2026).

13. Формування в учнівської і студентської молоді національної солідарності в умовах війни та повоєнного часу: методичний посібник / Бех І.Д., Коломосьць Г.А., Трейтяк Д.В., Федоренко С.В., Шкільна І.М., Журба К.О. Івано-Франківськ: НАІР, 2025. 148 с. DOI: <https://doi.org/10.32405/978-617-8768-05-8-2025-148>

14. Цегельник Т., Захарова Г., Силенко Ю. Потенціал застосування цифрових технологій в освітньому середовищі ЗВО при підготовці майбутнього педагога. *Молодь і ринок*. 2024. Вип. 5 (225). С. 30-34. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.304926>

15. Шоробура І.М. Волонтерська діяльність у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії в умовах воєнного стану. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2022. Вип. 84. С. 253–256. DOI: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2022.84.46>

16. Billore S., Genc E.A., Ozturkcan S. Brand museums, commodification of cultural heritage and cultural transfer: The case of IKEA museum. *Scandinavian Journal of Management*. 2025. № 41(1). DOI: <https://doi.org/10.1016/j.scaman.2024.101388>

17. Parowicz I. The Heritage Diplomacy Spectrum: A Multidimensional Typology of Strategic, Ethical, and Symbolic Engagements. *Heritage*. 2025. № 8(10). DOI: <https://doi.org/10.3390/heritage8100409>

18. Rosser P., Soler S. From Oblivion to Life: The Recovery of Intangible Cultural Heritage through the Anti-Aircraft Shelters of the Spanish Civil War. *Heritage*. 2024. № 7(2), pp. 817–828. DOI: <https://doi.org/10.3390/heritage7020039>

19. Tang C., Qiu T., Li Y. Heritage perspectives on cultural memory and spatial identity in Yuan River Basin, Hunan, China. *Npj Heritage Science*. 2025. № 13(1). DOI: <https://doi.org/10.1038/s40494-025-01841-5>

20. Zhao Y., Li Y., Dai T., Sedini C., Wu X., Jiang W., ... LC R. Virtual reality in heritage education for enhanced

learning experience: a mini-review and design considerations. *Frontiers in Virtual Reality. Frontiers Media SA*. 2025. DOI: <https://doi.org/10.3389/frvir.2025.1560594>

REFERENCES

1. Briukhovetska, I., Zakharova, H. & Sylenko, Yu. (2025). Rol pedahohichnykh tekhnolohii u profesinii pidhovtotsi maibutnykh fakhivtsiv v umovakh tsyfrovoy transformatsii osvity [The role of pedagogical technologies in the professional training of future specialists under the conditions of digital transformation of education]. *Problems of Education*, 2(103), pp. 332–350. DOI: <https://doi.org/10.52256/2710-3986.2-103.2025.21> [in Ukrainian].

2. Voloshyn, S.V. (2019). Patriotychne vykhovannia uchniv pochatkovoї shkoly zasobamy muzeinoї pedahohiky [Patriotic education of primary school students by means of museum pedagogy]. *Candidate dissertation*, Volodymyr Dahl East Ukrainian National University. Available at: <https://dspace.snu.edu.ua/handle/123456789/1682> [in Ukrainian].

3. Dobryden, A.V. & Kupina, I.O. (2025). Tsyfrovі tekhnolohii yak instrument natsionalno-patriotychnoho vykhovannia uchnivskoi molodi v umovakh voiennoho stanu [Digital technologies as a tool of national-patriotic education of student youth under martial law]. *Aktualni pytannia u suchasni nauki – Current Issues in Modern Science*, 7(37), pp. 868–876. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-7\(37\)-868-876](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-7(37)-868-876) [in Ukrainian].

4. Zelenyi, V.I., Kavun, V.M., & Motuzenko, T.Ye. (2025). Vplyv voiennoho stanu na zmist i metody natsionalno-patriotychnoho vykhovannia molodi [The impact of martial law on the content and methods of national-patriotic education of youth]. *Bulletin of Science and Education*, 10(40), pp. 1664–1684. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-10\(40\)-1664-1684](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-10(40)-1664-1684) [in Ukrainian].

5. Zelenska, L.D. & Chernikova, I.V. (2025). Natsionalno-patriotychne y hromadianske vykhovannia zdobuvachiv vyshchoї osvity v umovakh voiennoho stanu: Systemnyi pidkhid i diievi praktyky [National-patriotic and civic education of higher education students under martial law: A systemic approach and effective practices]. *Pedagogical Academy: Scientific Notes*, (14). DOI: <https://doi.org/10.31376/2410-0897-2025-1-57-55-61> [in Ukrainian].

6. Kozubovska, I. & Kozubovskiy, R. (2019). Uchast molodshykh shkoliariv u volonteriskii diialnosti [Participation of junior schoolchildren in volunteer activity]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriya: Pedahohika. Sotsialna robota – Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: Pedagogy. Social Work*, 1(44), 71–74. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2019.44.71-74> [in Ukrainian].

7. Kravchenko, O. & Reznichenko, I. (2022). Natsionalno-patriotychne vykhovannia studentskoi molodi zasobamy tsyfrovyykh tekhnolohii v umovakh dystantsiinoho osvitnoho seredovyscha [National-patriotic education of student youth by means of digital technologies in a distance educational environment]. *Nauka i osvita – Science and Education*, (1), pp. 60–70. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2022-1-9> [in Ukrainian].

8. Lisovska, K. (2024). Suchasni tendentsii formuvannia natsionalno-patriotychnoho vykhovannia u molodshykh shkoliariv yak vymoha kontseptsii “Nova ukrainska shkola” [Current trends in the formation of national-patriotic education among junior schoolchildren as a requirement of the “New Ukrainian School” concept]. *Pedagogical Education: Theory*

and Practice. *Psychology. Pedagogy*, 42(2), pp. 111–118. DOI: <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2024.4214> [in Ukrainian]

9. Marykivska, H.A. & Budianska, V.A. (2026). Patriotичне виховання як складова національної ідентичності та громадянської компетентності [Patriotic education as a component of national identity and civic competence]. *Perspectives and Innovations of Science*, 1(59), 1084–1103. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2026-1\(59\)-1084-1103](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2026-1(59)-1084-1103) [in Ukrainian].

10. Dziubenko, I.A., Dobryden, A.V., Makarchuk, V.V., et al. (2023). Natsionalno-patriotичне виховання: від минулого до сьогодення [National-patriotic education: From the past to the present]. *Vizavi*. 260 p. Available at: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/123456789/16638> [in Ukrainian].

11. Kanishevska, L.V., Zhurba, K.O., Tolochko, S.V., Rhozina, V.V., Tymchyk, M.V. & Kasich, N.P. (2025). Orhanizatsiino-pedahohichni umovy ta tekhnolohii zabezpechennia yednosti fizychnoho i viiskovo-patriotичного виховання uchniv zakladiv zahalnoi serednoi osvity [Organizational and pedagogical conditions and technologies for ensuring the unity of physical and military-patriotic education of students of general secondary education institutions] (L.V. Kanishevska, Ed.). NAIR. [in Ukrainian].

12. Patsaliuk, L. (2024). Volonterska diialnist yak zasib formuvannia natsionalnoi svidomosti studentskoi molodi [Volunteer activity as a means of forming the national consciousness of student youth]. *Materialy IV Mizhnarodnoi naukovoi konferentsii "Voieni konfliktky ta tekhnohenni katastrofy: istorichni ta psykholohichni naslidky"*, 18–19 kvitnia 2024 roku – *Proceedings of the 4th International Scientific Conference "Military Conflicts and Technogenic Catastrophes: Historical and Psychological Consequences"*, April 18–19, 2024 (pp. 29–32). <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/44827> [in Ukrainian].

13. Bekh, I.D., Kolomoiets, H.A., Treitiak, D.V., Fedorenko, S.V., Shkilna, I.M., & Zhurba, K.O. (2025). Formuvannia v uchnivskoi i studentskoi molodi natsionalnoi solidarnosti v umovakh viiny ta povoiennoho chasu [Formation of national solidarity among school and student youth under the conditions of war and the postwar period]. NAIR. DOI: <https://doi.org/10.32405/978-617-8768-05-8-2025-148> [in Ukrainian].

14. Tsehelnik, T., Zakharova, H. & Sylenko, Yu. (2024). Potentsial zastosuvannia tsyfrovyykh tekhnolohii v osvitnomu seredovyskhi ZVO pry pidhotovtsi maibutnoho pedahoha [The potential of using digital technologies in the higher education environment in the training of a future teacher]. *Youth & market*, 5(225), pp. 30–34. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.304926> [in Ukrainian].

15. Shorobura, I.M. (2022). Volonterska diialnist u Khmelnytskii humanitarno-pedahohichnii akademii v umovakh voiennoho stanu [Volunteer activity at Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy under martial law]. *Pedagogy of Creative Personality Formation in Higher and General Education Schools*, (84), pp. 253–256. DOI: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2022.84.46> [in Ukrainian].

16. Billore, S., Genc, E.A., & Ozturkcan, S. (2025). Brand museums, commodification of cultural heritage and cultural transfer: The case of IKEA museum. *Scandinavian Journal of Management*, 41(1). DOI: <https://doi.org/10.1016/j.scaman.2024.101388> [in English].

17. Parowicz, I. (2025). The Heritage Diplomacy Spectrum: A multidimensional typology of strategic, ethical, and symbolic engagements. *Heritage*, 8(10). DOI: <https://doi.org/10.3390/heritage8100409> [in English].

18. Rosser, P. & Soler, S. (2024). From oblivion to life: The recovery of intangible cultural heritage through the anti-aircraft shelters of the Spanish Civil War. *Heritage*, 7(2), pp. 817–828. DOI: <https://doi.org/10.3390/heritage7020039> [in English].

19. Tang, C., Qiu, T. & Li, Y. (2025). Heritage perspectives on cultural memory and spatial identity in Yuan River Basin, Hunan, China. *npj Heritage Science*, 13(1). DOI: <https://doi.org/10.1038/s40494-025-01841-5> [in English].

20. Zhao, Y., Li, Y., Dai, T., Sedin, C., Wu, X., Jiang, W., ... LC, R. (2025). Virtual reality in heritage education for enhanced learning experience: A mini-review and design considerations. *Frontiers in Virtual Reality*. DOI: <https://doi.org/10.3389/frvir.2025.1560594> [in English].

Стаття надійшла до редакції: 10.03.2026

Прийнято до друку: 18.05.2026

Опубліковано: 29.05.2026

Твій учитель не той, хто тебе вчить, а той, у кого вчишся ти.

*Річард Бах,
американський письменник*

Хороший учитель подібний до свічки – він згасає, щоб освітлювати шлях іншим.

*Мустафа Кемаль Ататюрк,
турецький державний і політичний діяч*

Лише той Учитель, хто живе так, як навчає.

*Григорій Сковорода,
український філософ, байкар*

